

Charles Aznavour

Az elmúlt évben ünnepelhettük Charles Aznavour 80. születésnapját. Ő a hatvanas-hetvenes évek nagy francia szonon nemzedékének talán utolsó képviselője - élő legenda. Örmény származású és ezt mindenkor büszkén vallotta.

Családjának története a 20. század elején visszatükrözi az örmények hányatott, sokszor tragikus sorsát. Az Aznavourian család Oroszországban élt, Charles nagyapja a cártifliszi nyaralójának főszakácsa volt. Édesanyja Törökországban született, módos, kereskedő családban, az események azonban véget vetettek békés, polgári életüknek - egész családja az 1915-ös örmény genocídium áldozata lett. A szomorú tömeggyilkosságra 60 évvel később Aznavour megható dala emlékeztet: 'Ils sont tombés' - Elestek ők...

A szülők Konstantinápolyban házasodtak össze, a kiújuló örmény-üldözések elől azonban menekülniük kellett. Párizsban, a Quartier Latin-ben telepedtek le, vendéglőt nyitottak, mely igen népszerű volt az oroszországi menekültek körében, és itt kiélhették művészi hajlamaikat is (Charles édesapjának gyönyörű bariton hangja volt). Nagyvonalúan hiteleztek a vendégeknek, és ez csődbe juttatta a vendéglőt.

A két gyermek, Aida és Charles kezdettől fogva művészi pályára készült. Charles mintaképe a kor nagy színész-énekes egyénisége, - Maurice Chevalier volt.

Pályája kezdetén Edith Piaf, a szonon koronázatlan királynője támogatta - ennek gyönyörű emléke a 'Plus bleu' című 1993-as virtuális duett. 1957-ben a párizsi Olympia színpadán 'Sur ma vie' (Életemről) című dalával indult igazi karrierje. 650 saját dal, 70 filmszerep, 100 millió eladott lemez - ezek a számok önmagukban is sokat mondanak a művész sikeres pályájáról. Dalai szövegének túlnyomó részét saját maga írja, a hatvanas évek közepétől pedig nagyszerű segítőtársra talál Georges Garvarentz - örmény származású zeneszerző - személyében.

Ellátogat Szovjet-Örményországba is, ahol nagy szeretettel fogadják, és ahol még találkozhat a nagymamával. A 'La mamma' című dal állít ennek emléket. 'Les enfants' - a gyermekek. Aznavour háromszor nősült, 5 gyermeke született. Harmadik házassága igazi boldog családi életet biztosított számára.

A nyolcvanas évek végén figyelme az anyaföld felé fordult. Az örmény-azeri viszály és az 1988-as örményországi földrengés áldozatai segítségre szorulnak. Aznavour alapítványt hoz létre, mely jelentős támogatást jelent a károsultak számára. Az UNESCO kinevezi örményországi 'nagykövetének'. 'Pour toi Arménie' (Érted, Örményország), ez a dal - melyet 78 francia énekes kórusa ad elő - felkelti a reményt, bátorítja a sok megpróbáltatáson átesett fiatal Örmény Köztársaságot. És az örmények hálásak, Aznavour látogatásai ünnepnek számítanak. Gümri városában szobrot állítanak a művésznek...

Aznavour ma sem pihen. Nincs olyan hét, hogy fel ne tűnne valamelyik francia TV-csatornán. Még 2004-ben is filmszerepet vállal (Goriot apó). 80. születésnapja előtt viaszfigurája bekerül a Grévin múzeumba - Franciaország nagyjai közé. Chirac elnök a Becsületrend tagjává avatja, Kocsarjan elnök pedig a legnagyobb örmény állami kitüntetést nyújtja át a művésznek.

Egy izgága riporter megkérdezte: „Monsieur Aznavour, Ön franciának, vagy örménynek érzi magát?” A válasz: „**En 100%-ban franciának, 100%-ban örménynek és 100%-ban művésznek érzem magam**”.

* * *

Boloz Antoniewicz János

Az örmények - Galícia

2. rész

Már Jagiello Ulászló alatt saját városrészt kaptak az örmények Lembergben közel a belvároshoz. Innen indultak ki jól szervezett és erősen fölfegyverkezett karavánjaik a Keletre a vitéz és okos karaván-basa vezetése alatt, a kinek sok e veszélylyel járó föladat rendes foglalkozása volt. Ide tértek vissza azokkal a csillogó-villogó, tarkabarka drágaságokkal dúsan megrakodva, a melyeket Keleten összevásároltak, itt terítették ki árus boltjaikban az azúr-kék bársonyt, a zöld damasztot, a karmazsin-piros aranyrojtú „tabin”-t, a szép mintázatú selyem mukadim-öveket, török sálokat és csamleteket, szattyán-bőröket és mohairszöveteket, - mindezt azon üdén és a keleti festő- és szagosítószerek édes illatától elárasztva. Nem csoda, ha egy-egy ily örmény karaván haza érkezése a lembergi előkelő hölgyvilágra nézve nevezetes esemény volt, a takarékos polgárságot ellenben tönkretétellel fenyegette. Egyebek közt ez is lehetett egyik oka annak az ellenséges indulatnak, melylyel a lengyel polgárság már régóta viseltetett irántuk. Mert az örmé-

nyek mindenkor jó viszonyban igyekeztek lenni a királyal és a kormánynyal, s tudták a módját, hogy hogyan tegyenek szert mindenféle haszonhajtó kiváltságra, sőt akárhányszor kieszközölték, hogy a lembergi városi hatósággal való pörös ügyeikben az ő javukra történt a döntés. 1505-ben meg már épenséggel teljes vámmentességet szereztek maguknak nem csupán a keleti, hanem a litván, porosz és sziléziai árúkra nézve is. Ezentúl az örmény boltokban Kelet kincsein kívül a porosz borostyánt, magyar kaszák és kések mellett a velencei ötvösség remekeit is ott lehetett találni. Ilyenformán valósággal nélkülözhetetlen részévé lettek a társadalmi szervezetnek, a miben nagy segítségükre volt ügyes és meggyerő föllépésükön kívül, hogy sok nyelvet beszéltek, s így tolmács, ügynök, alkusz és közvetítő szerepekre kiválóan alkalmasok voltak. 1538-tól kezdve csakugyan bérbe is vették Lemberg városától a hivatalos tolmács jövedelmét, a mely hivatalt igen jól jövedelmező általános közvetítőirodává bővítettek ki az összes külföldi kereskedők és érdekeltek számára. Az sem volt ritkaság, hogy művelt osztálybeli örmények kísérték el a királyi követeket keleti útjaikra, sőt olykor helyettesítették is őket. Az előkelő társadalmi állás és szembezőkö vagyoni gyarapodás, melyre a XVI. században szert tettek, többször arra indította a lembergi polgárságot, hogy kiváltságaik korlátozását sürgesse, kérelmezze. A beviteli kereskedelem kizárólagosságának ideiglenes eltiltását ugyan Zsigmond Ágost király 1563-ban megint visszavonta, 1577-ben azonban boltjaik számát 22 gazdagabbra és 19 szegényebbre, házaikét pedig, melyek közül egynek sem volt szabad a Ring-téren állania, 1600-ban egy másik rendelet 79-re korlátozta. Serföző jogot nem kaptak, csak két-két varga, szabó és szücs, meg csak egy festő lehetett az „örmény nemzet”-ből az illető czéhek tagja.

A következő évtizedekben két följegyzésre méltó eseménye van a lembergi örmények történetének, melyek tetemesen enyhítették a „natio armenorum” és a „keresztények” közötti ellentéteket. Ezek elseje a gregoriánus hitvallásról a római katolikus hitre térésük, melyet az 1627-ben Lembergben püspökké, 1635-ben pedig Rómában érsekké szentelt Torosowicz Miklós hajtott végre 1667-ben, bátran szembe szállva az eretnekek legtüzesebb ellenállásával és a patriarchának őt sújtó egyházi átkával. A második e két nevezetes fordulat közül az örmények hazafias magatartása Lembergnek 1648-ban Chmielnicki Bohdan csapatai által való ostromlása alatt. 1653-ban tíz további házra nyertek engedélyt, még pedig a Ring-téren, továbbá három új boltra és a rövidárúknak kicsinyben való eladására, a mit régebben csak háborús időkben és esetről-esetre engedtek meg nekik. Kérdés azonban: vajon ez újabb szabadalmakat teljes mértékben fölhasználták-e?

1650 körül ugyanis a lengyelországi örmények már meghaladták volt hatalmuk és tekintélyük tetőpontját. Hanyatlásuk sokkal hirtelenebb, mint a lengyel városi életé és a keresztény polgári elemé általában. A kozák háborúk, a borzasztó török ostromok mély sebeket ejtettek az egész lengyel és rutén népességen, a majdnem kizárólag kereskedelemről élő örménységre pedig valósággal halálos csapást mértek. A Kelettel való kereskedelmi összeköttetésük megszakítása életerejüket metszette ketté.

Az 1731-ben elrendelt új házadó összeírása alkalmával már a 89 engedélyes helyett csak 71 örmény háztulajdonost találunk. Ha tehát már az ingatlan vagyonuk által lekötötték száma is az egésznek egy negyedével csökkent, mennyivel nagyobb lehetett az apadás a kiskereskedők, szatócsok, iparosok, ügynökök és csiszárok napi kereset után látó népségében. A jaroslai, brodyi, zloczówi és jaslowieci örmény gyarmatok a XVIII. században lassanként kipusztulnak, vagy a lengyel lakosságba olvadnak, minthogy az örmény nemzeti nyelv mellett mindinkább lábra kap a lengyel, törvénykezési irataikat már a XVII. században nagyobbrészt lengyelül írják, a legrégebb lengyel szövegű örmény síremlék pedig, a melyről e cikk szerzője tud, 1600-ból való, a legkésőbbi örmény fölirat Lembergben talán az 1686-ban elhalt asdabadi származású, tehát nem itteni illetőségű Owanésnak (János) a Dolwatawor (gazdag) Chotscha Nawasartin fiának sírján olvasható. A vidéken a kispolgárság körében az örmény nyelv a lengyel mellett egészen a jelen század első évtizedéig fönnmaradt, legkésőbbi emléke alighanem a nem rég Jazlowiecben kiásott 1807(!) évi sírkő.

Kétségtelen, hogy sok eretnek család, vallási okokból és a fölöttébb ravasz Torosowicz érsekkel való hosszas küzdelembe belefáradva, kelet felé Bukovinába és Oláhországba húzódott. Ilyen módon mind több-több bolt záródott be mindenkorra és az élelmes kereskedők bizonyára nagyon kedvük ellenére mondtak búcsút a hajdan fajuk iránt oly vendégszerető lengyel földnek, sok jómódú, tekintélyes örmény-katolikus család azonban, kivált a nemesi rangra emelkedettek és háztulajdonosok közül, megmaradt az országban. Ezek már teljesen bele élték magukat a lengyel állapotokba, sőt egyes esetekben már rokoni kötelékbe is léptek a lengyel családokkal. Minthogy pedig kereskedésből többé nem élhettek, birtokot cseréltek, s a magas örmény süveg helyett a földműves széles karimájú szalmakalapját tették fejükre. Örményország arany gyümölcszei helyett Podolia piros búzája lett a jövedelemforrásuk, így történt, hogy

Psyschkiánz atya 1820-ban a száz családot tevő örmények nagyobb részét már a vidéken lakónak mondhatta.

Folytatjuk

(Megjelent: *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képekben. Galícia. Budapest 1898.*)

/Szerk. megjegyzés: eredeti írásmóddal/

* * *

Köllő Katalin - Kolozsvár

A gyümölcsstermesztés szerelmese

II. rész

*A 2004. decemberi és februári füzetekben megjelent köszöntő és riport folytatása
a 95 éves Veress Istvánnal*

- Van két lánya Pista bácsinak, ők folytatták a szakmát?

- Judit lányom angol-román szakot végzett a Babes-Bolyai Tudomány egyetemen, majd egy éven át tanított angol nyelvet a Bethlen Gábor Kollégiumban, Nagyenyeden. Egyébként a Bethlen-kollégiumban a nagybátyámtól kezdve, Veress Gábortól édesapámon át, a sógoromig, Vita Zsigmondig, majd a leányom, mind tanítottak ott. Mondhatnám, össze voltunk növe a kollégiummal, és az erdejével, írtam is egy cikket, *A Bethlen-kollégium erdeje* címmel, a Természet világa című folyóiratban. De megjelent a kollégium évkönyvében is. A Természet világában több írásom jelent meg, no meg vadászcikkeim szintén. A másik lányom, Éva, biológus, ő is írogat, főleg zöldségstermesztésű cikkeket.

- Amint látom, ezek a vadászcikkek nem is olyan régen születtek, még mindig tetszik írni?

- Igen. Mai napig is írok, ha többet nem, de legalább egy oldalt naponta. Én soha nem untam magam egyébként. A feleségem tavaly bekövetkezett halála után írtam egy körülbelül húsz oldalas anyagot, szerettem volna, ha megjelenik valahol kötetben, de végül az Erdélyi Gazda hozta le, két részben, *Természetjáró élményeim, feleségem emlékére* címmel. De sajnálom, hogy nagy része kimaradt. A feleségem nagyon szeretett kirándulni. Még a vadászatokra is elkísért. Soha nem volt vadászatellenes. Mindig áthidalta valahogy. Amúgy a nők mindig vadászatellenesek.

- Mit gondol, miért? Sajnálják az állatot?

- Van, aki sajnálja, de van, aki, azt szeretné, hogy a férje mindig ott üljön a szoknyája mellett.

- Itt a szobában rengeteg trófea van, ezek mind sajátjai?

- Hát hogye! Az ember csak a saját trófeáját teszi a falra. A legértékesebb trófeám egyébként az egyik farkas koponya, aranyérmes.

- Azt hol lőtte Pista bácsi?

- Szamosfalván. Még volt egy aranyérmes trófeám. 1935-ben lőttem egy őzbakot, amelyet elküldtem a berlini kiállításra, és megnyertem. De sajnos Csombordon a háború alatt mind elvesztek az addig meglévő trófeáim.

- Az ágy melletti polcon látható két gyönyörű tők. Innen származnak a kertből?

- Igen. Laskatők.

- Még mindig tetszik foglalatzkodni a kertben?

- Ebben az évben nagyon keveset. Már rosszul járok, úgyhogy most Éva lányom a kertész. Amúgy az utóbbi időben nemigen írtam zöldségstermesztési cikket, maradtam a gyümölcsstermesztésnél meg a vadászatnál. A vadászcikkeim közül Magyarországon is jelentek meg.

- Pista bácsinak mi a véleménye azokról az új amerikai fajtákról, amelyek most már felénk is kezdenek elterjedni, gyönyörű, tökéletes formájuk van, nagyok és kíváncsok, de valahogy nem hiszi el az ember, hogy természetes módon lettek ilyené?

- Írtam egy cikket az Erdélyi Gazdának, amelynek a címe: *A legjobb gyümölcs az alma*. Azzal kezdtem, hogy ebben a cikkben nem arról fogok beszélni, hogyan ültetik, metszik, hogyan ápolják az almafát, hanem általános dolgokról. Arról, hogy milyen változások történtek az utóbbi fél évszázadban az almatermesztés terén. Megírtam, hogy számos új fajta jelent meg, vannak, amelyek ellenállnak a különböző betegségeknek, de vannak olyanok is, amelyek nagyon érzékenyek. Éppen ezért a régi fajtákat is ajánlom a kiskertekbe, például Kós Károlynak a Batul almáját. A Fehér megyei felvinci faiskolában árulnak régi faj-